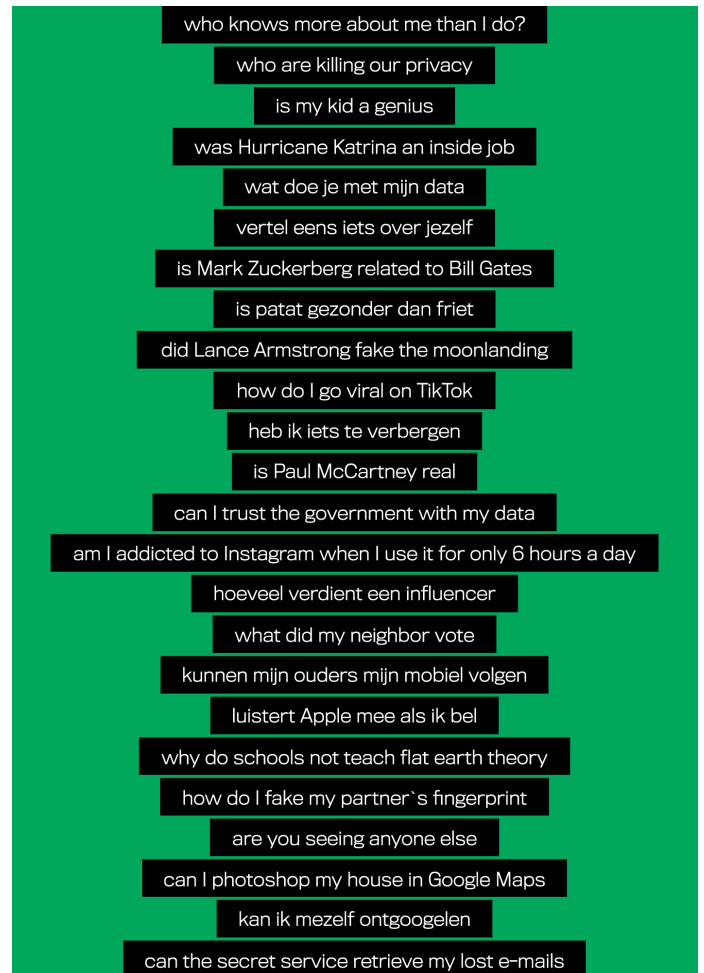

Big Brother Awards Expertprijs 2019

Rapport

Inhoud

1. Over de Big Brother Awards
2. Over Bits of Freedom
3. De jury
4. De genomineerden
 - Dienst Uitvoering Onderwijs
 - SyRI
 - ZonMw
5. De winnaar

1. OVER DE BIG BROTHER AWARDS

De Big Brother Awards worden jaarlijks georganiseerd door Bits of Freedom. Tijdens deze avond wordt onderzocht hoe het is gesteld met privacy in Nederland. De Big Brother Awards 2019 vinden plaats op vrijdag 29 november 2019 in TivoliVredenburg, Utrecht.

Tijdens de Awardshow vragen we aandacht voor personen, bedrijven en overheden die grove inbreuken hebben gemaakt op de privacy en vrijheid van burgers. Dat doen we met drie awards, waarbij zowel publiek als experts aan zet zijn. Het publiek nomineert kandidaten voor de Publieksprijs en bepaalt wie de grootste privacyschender wordt. Een vakjury reikt de Expertprijs uit.

We maken er een punt van niet alleen naar het negatieve te wijzen, maar zetten ook positieve ontwikkelingen voor het voetlicht. Bits of Freedom zelf reikt de Felipe Rodriguez Award uit aan een persoon die een buitengewone bijdrage heeft geleverd aan het beschermen van onze rechten. Felipe Rodriguez was één van de oprichters van XS4ALL en De Digitale Stad en grondlegger van de digitale burgerrechtenbeweging in Nederland. We hopen dat zijn voorbeeld anderen inspireert.

2. OVER BITS OF FREEDOM

Bits of Freedom is de Nederlandse organisatie die opkomt voor jouw rechten in het digitale tijdperk. Om alle burgers te beschermen zijn goede wetten nodig. Om die te verzekeren, lobbyen we in Den Haag en Brussel voor sterke wetgeving die mensenrechten in acht neemt. Daarnaast vragen we aandacht voor privacyschendingen door bedrijven, voeren we actie wanneer nodig, kun je bij onze Internetvrijheid Toolbox terecht voor praktische tips over veilig internetten en kun je onze tool My Data Done Right gebruiken om je data bij bedrijven in te zien of te laten verwijderen.

3. DE JURY

De jury van de Big Brother Awards Expertprijs wordt ieder jaar gevormd door experts uit verschillende maatschappelijke domeinen. Dit jaar leggen we de focus op de domeinen onderwijs, werk, kunstmatige intelligentie en jeugd.

Expert ter zake voor onderwijs is LSVb-voorzitter **Alex Tess Rutten**, die van de LSVb één van de organisaties maakt die zich het sterkst inzet voor studenten en het hoger onderwijs.

Cihan Ugural, expert voor het domein werk, is de campagneleider van 'Voor 14' van de FNV, waar hij zich onvermoeibaar hard maakt voor de verhoging van het minimumloon.

In het domein kunstmatige intelligentie is **Sennay Ghebreab** expert van dienst. Hij werkt al jaren aan het blootleggen van vooroordelen in algoritmische systemen en bouwt aan eerlijke en inclusieve inzet van kunstmatige intelligentie.

In het domein jeugd is **Justine Pardoën** als oprichter van Bureau Jeugd en Media de expert op het gebied van mediaopvoeding en digitale geletterdheid.

4. DE GENOMINEERDEN

Alex Tess Rutten nomineert binnen het domein onderwijs de **Dienst Uitvoering Onderwijs** (DUO).

Cihan Ugural binnen het domein werk en Sennay Ghebreab binnen het domein kunstmatige intelligentie, nomineren onafhankelijk van elkaar het **Systeem Risico Indicatie** (SyRI).

Justine Pardoën nomineert binnen het domein jeugd **ZonMw** voor het subsidieprogramma 'Kansrijke start voor kinderen met behulp van big data'.

DIENST UITVOERING ONDERWIJS (DUO)

De lijst van redenen waarom DUO een nominatie voor de Big Brother Awards Expertprijs verdient, is uitzonderlijk lang. De meesten kennen DUO als de instantie die verantwoordelijk is voor het verstrekken en innen van de studieleningen, maar het afgelopen jaar heeft DUO herhaaldelijk laten zien dat ze niet verantwoordelijk om kunnen gaan met alle gevoelige gegevens die ze over studenten en terugbetalers hebben. Zo was DUO – tegen de afspraken bij de invoering van het leenstelsel in – van plan om schuldverklaringen te verstrekken aan (oud-)studenten die daar bij een hypotheekaanvraag door een bank om gevraagd worden. In de praktijk zou dat dan toch een soort verkapte BKR-registratie zijn geweest.¹

Daarnaast heeft DUO's tunnelvisie op het innen van de leningen ook herhaaldelijk voor problemen gezorgd. Zo heeft DUO moedwillig de privacywetgeving geschonden door zogenaamde 'volgsoftware' in emails aan studenten toe te voegen om zo achter de rug van de student om te kunnen checken of ze de email geopend hebben. Naar eigen zeggen deed DUO dit om bij een rechtszaak te kunnen bewijzen dat ze bepaalde informatie verstrekt hebben. Wel waren ze vergeten de studenten te informeren over het gebruik van deze surveillance-software.² Ook maakt DUO herhaaldelijk gebruik van de bevoegdheid om oud-studenten hun paspoort af te pakken wanneer zij hun lening niet terugbetalen.

Deze en andere schuldinningspraktijken gaan zo ver dat de Nationale Ombudsman voor de tweede keer een onderzoek start naar DUO.³ En toch zijn de huidige bevoegdheden kennelijk niet voldoende. Er ligt namelijk een wetsvoorstel om DUO nog meer bevoegdheden te geven om gegevens van studenten en terugbetalers te verzamelen.⁴ Daarnaast is DUO nu al op zoek naar medewerkers die 'creatief' zijn in hun aanpak van debiteuren.⁵ Uit alles blijkt dat DUO een disproportionele focus heeft op het innen van schulden en daarbij de rechten van (oud-)studenten keer op keer uit het oog verliest. Deze tunnelvisie en datahonger zijn waar DUO dit jaar zijn nominatie aan verdiend heeft.

SYSTEEM RISICO INDICATIE (SYRI)

De Landelijke Stuurgroep Interventieteams (LSI) is verantwoordelijk voor het gebruik van het privacyschennende en stigmatiserende SyRI. Als voorzitter van de LSI wordt Jan IJzerman genomineerd voor de Expertprijs. SyRI staat voor 'Systeem Risico Indicatie' en is een digitaal surveillance-systeem dat ongericht en onbepaald gevoelige gegevens van burgers aan elkaar koppelt om uitkeringsfraude op te sporen.⁶

Onder meer de VN-rapporteur voor extreme armoede en mensenrechten⁷, het NJCM, de FNV, Maxim Februari en Tommy Wieringa⁸ hebben zich fel tegen het systeem uitgesproken: de inzet van SyRI vormt een ernstige inbreuk op de privacy, het stigmatiseert de buurten waar het wordt ingezet, het verdenkt heimelijk burgers zonder dat zij daartegen op kunnen komen en wordt uitsluitend ingezet tegen mensen die zich al in een moeilijke maatschappelijke positie bevinden. SyRI schaadt het vertrouwen in de overheid en hoort alleen thuis in een surveillance-staat.

Concreet doen gemeentes of uitvoeringsinstanties een projectvoorstel, dat het LSI moet goedkeuren en vervolgens coördineert. Dan worden bijvoorbeeld arbeids-, fiscale, bijstands-, gezondheids-, pensioens-, onderwijs- en uitkeringsgegevens aan elkaar gekoppeld om 'discrepanties' op te sporen. Het systeem zoekt dus ongericht en onbepaald om burgers op basis van geheime methodes te profileren. SyRI heeft inmiddels zo veel kritiek te verduren gekregen dat sommige gemeentes zijn afgehaakt. Recent heeft de gemeente Rotterdam (na maatschappelijke druk) een SyRI-project in de wijken Hillesluis en Bloemhof stopgezet nadat rond de 10% van de huishoudens in deze wijken als 'verdacht' aangemerkt werden.⁹

Een brede coalitie van maatschappelijke organisatie is een rechtszaak gestart om de wettelijke regeling van SyRI ongeldig te laten verklaren omdat het in strijd is met het grondrecht op een privéleven.¹⁰ Op 29 januari 2020 doet de rechtbank Den Haag uitspraak over de juridische toelaatbaarheid van SyRI, maar de privacyschendingen zijn zo overduidelijk dat de verantwoordelijke voor SyRI, de voorzitter van de LSI, vooruitlopend op de uitspraak al een nominatie voor de Big Brother Awards Expertprijs verdient.

ZONMW VOOR HET SUBSIDIEPROGRAMMA ‘BIG DATA EN KANSRIJKE START’

Met het subsidieprogramma ‘Kansrijke start voor kinderen met behulp van big data’ stimuleert ZonMw zorginnovatie waarbij big data onderzoek gebruikt wordt om verschillende datastromen rondom geboorte- en jeugdgezondheidszorg aan elkaar te knopen. Doel is om op tijd passende hulp te bieden aan kwetsbare gezinnen.¹¹ Voor *privacy by design* lijkt binnen dit subsidieprogramma echter geen plek, en de risico’s op schadelijke en onrechtmatige overheidsbemoedienis als gevolg van de gestimuleerde Big Brother-achtige technieken worden onvoldoende onderkend.

Een recent voorbeeld laat zien hoe pijnlijk het mis kan gaan als er op basis van data beslissingen worden genomen over de situatie van kinderen, ook als die data relatief simpel zijn. Een zuigeling uit Vinkeveen werd onterecht uit huis gehaald, omdat een kinderarts dacht dat de ouders het kind expres ziek maakten. Deze conclusie werd gebaseerd op een foute uitslag van Growth Analyser, een softwarepakket van Stichting Kind en Groei waarmee de groei van kinderen wordt gevolgd.¹² Een groep kinderartsen trok in januari van dit jaar aan de bel en publiceerde een wetenschappelijk artikel waarin ze aantonen dat de Growth Analyser onbetrouwbaar is en dus niet gebruikt kan worden om kindermishandeling te signaleren.¹³

Dergelijke inzet van gebrekkige software, vanuit een positie van structureel wantrouwen van ouders, past in een bredere ontwikkeling. Zo is er in Nederland een groeiend enthousiasme over het programma ‘Getting It Right For Every Child’ (GIRFEC). Harriët Duurvoort in de Volkskrant daarover: “Gaat het overheidsbeleid bij onderwijs en zorg nu al vaak gepaard met dwang en drang, de *bigbrotherisering* lijkt bij het Girfec-jeugdbeleid helemaal uit de klauwen gelopen. Zo krijgen alle één miljoen Schotse kinderen vanaf de geboorte een soort staatsvoogd toegewezen, orwelliaans ‘Named Person’ genoemd, die bij eventuele problemen naar eigen goeddunken instanties kan inschakelen.”¹⁴ Het Britse hooggerechtshof heeft een deel van het programma buiten werking gesteld vanwege de privacy-schendingen binnen het kader van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.¹⁵

Binnen het programma ‘Kansrijke start voor kinderen met behulp van big data’ heeft ZonMw slechts marginaal aandacht voor het beschermen van privacy (via de FACT-principes voor data-analyse). In plaats van dataminimalisatie lijkt datamaximalisatie het uitgangspunt (bijvoorbeeld via de FAIR-principes voor

data-opslag)¹⁶ ‘Privacy’ komt als woord geheel niet voor in de *call for proposals* van het subsidieprogramma en er wordt ook op geen enkele manier stilgestaan bij de problemen die dit soort innovatie kan opleveren voor de doelbinding van de verzamelde gegevens (gegevens mogen in principe alleen gebruikt worden voor het doel waarvoor ze verzameld zijn). Daarmee stevent ZonMw af op een situatie waarmee, op basis van het innovatief bij elkaar brengen van datastromen, de privacy van ouders en kinderen nodeloos geschonden gaat worden.

5. DE WINNAAR

De jury zal de vier genomineerden beoordelen op een aantal criteria: de mate waarin de nominatie resoneert (hoe boos word je van de privacyschending?), de mate waarin er concrete slachtoffers aangewezen kunnen worden en het aantal slachtoffers, en hoe actueel de nominatie is (was er al eerder aandacht voor het probleem in de media?).

De winnaar wordt bekend gemaakt op de Big Brother Awards op vrijdag 29 november, in TivoliVredenburg, Utrecht.

Noten

1. [DUO werkt aan verklaring studieschuld voor hypotheekverstrekkers](#), am:web, 25 juni 2019
2. [DUO overtreedt privacyregels met volgsoftware in e-mails aan studenten](#), De Volkskrant, 7 augustus 2019
3. [DUO zet paspoort in als dwangmiddel bij debiteuren in het buitenland](#), ScienceGuide, 4 juli 2019
4. [Wetsvoorstel versterking handhaving en inning studiefinanciering](#), Overheid.nl, 11 november 2019
5. [Leenstelsel noopt DUO tot forse investeringen schulddinning](#), ScienceGuide, 6 augustus 2019
6. [Artikel 64 Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen en Artikel 65 Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen](#)
7. [Brief by the United Nations Special Rapporteur on extreme poverty and human rights as Acimus Curiae in the case of NJCM c.s./De Staat der Nederlanden \(SyRI\) before the District Court of The Hague \(case number: C/09/550982/ HA ZA 18/388\)](#), United Nations Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, 26 september 2019
8. [Bij voorbaat verdacht; Een sinister gedrocht](#), Tommy Wieringa, 25 oktober 2019
9. [Beëindigen van de voorbereiding van de operationele fase en de uitvoering van de LSI Wijkgerichte aanpak in Bloemhof en Hillesluis](#), College van Burgemeester en Wethouders gemeente Rotterdam, 3 juli 2019
10. [Systeem Risico Indicatie \(SyRI\)](#), PILP
11. [Kansrijke start voor kinderen met behulp van big data](#), ZonMw, 17 juli 2019
12. [Wetenschappers kritisch over kinderartsen en Veilig Thuis](#), RTV Utrecht, 4 juli 2018; [Pediatric Condition Falsification Misdiagnosed by Misjudged Weight Growth from the Curve of Measured Weights](#), American Journal of Case Report, 27 juni 2018
13. [Limitations of Weight Velocity Analysis by Commercial Computer Program Growth Analyser Viewer Edition](#), Annals of Biomedical Engineering, 27 augustus 2018
14. ['Getting it Right for Every Child': een vloek of een zegen voor zorgkinderen?](#), De Volkskrant, 4 september 2019
15. [Judgment The Christian Institute and others \(Appellants\) v The Lord Advocate \(Respondent\) \(Scotland\)](#), The UK Supreme Court, 28 juli 2016
16. Zie hier voor meer info over de principes: [Open \(FAIR\) data](#), NWO

Bits of Freedom komt op voor jouw vrijheid en privacy op internet.

Deze grondrechten zijn onmisbaar voor je ontwikkeling, voor technologische innovatie en voor de rechtsstaat. Maar die vrijheid is niet vanzelfsprekend. Je gegevens worden opgeslagen en geanalyseerd. Je internetverkeer wordt afgeknepen en geblokkeerd.

Bits of Freedom zorgt ervoor dat jouw internet jouw zaak blijft.

Bits of Freedom
www.bitsoffreedom.nl
@bitsoffreedom
Prinseneiland 97HS
1013 LN Amsterdam

Contactpersoon:
Hans de Zwart
+31 6 2185 6845
hans@bitsoffreedom.nl

5BFC B00B 309E 8FEC 7F25
B4A7 4819 A622 ACFC E9C4
(bitsoffreedom.nl/openpgp)

BITS OF FREEDOM

Voor jouw internetvrijheid